

Sevinc Əliyeva  
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu

## ŞAGİRD FƏALİYYƏTİNİN STİMULLAŞDIRILMASI TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNİN MÜHÜM AMİLİ KİMİ

**Açar sözlər:** *effektiv stimullaşdırma, təhsildə keyfiyyət, idarəetmədə peşəkarlıq, pedoqoji səriştəlilik*

**Keywords:** *the effectiveness of incentives, quality in education, professionalism in management, pedagogical competence*

**Ключевые слова:** *эффективность стимулирования, качество в образовании, профессионализм в управлении, педагогическая компетентность*

Təhsil bizim gündəlik həyat tərzimizin, fəaliyyət sahəmizin, cəmiyyətimizin inkişafının mühüm tərkib hissəsidir. Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi: “Təhsil millətin gələcəyidir”. Dünyanın qəbul etmiş olduğu global məqsədlərdən biri “Təhsilin keyfiyyəti” problemidir. Keyfiyyətli təhsil nəticəsində insanların intellektual səviyyəsi yüksəlir, dünyagörüşü genişlənir, müasir texnika və texnologiyalardan istifadə bacarığı artıq, fəaliyyətində innovasiyaları tətbiq edə bilir və ondan bəhrələnir.

Təhsilin keyfiyyəti, dövlətin, cəmiyyətin və təhsilalanların sosial tələbi olmaqla, dövlətin təhsil siyasətinin prioritet məsələsidir. Təhsilin keyfiyyəti bir çox cəhətdən, təhsil müəssisəsinin düzgün, məqsədyönlü, planlı idarədilməsindən və həmçinin idarəetmənin yeni, səmərəli mexanizmlərinin tətbiqindən və effektiv stimullaşdırmadan asılıdır. Bu işdə ilk növbədə müəllim əməyi, müəllim nüfuzu, müəllimin səriştəliliyi və peşəkarlığı mühüm amildir. Bu bərdə “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda qarşıya mühüm vəzifələr qoyulmuşdur ki, orada deyilir: “Təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün təhsili idarəetmə sisteminin yenidən qurulması, bu sahədə insan resurslarının inkişaf etdirilməsi və müəllim peşəsinin nüfuzunun artırılması zəruridir... Bilik və bacarıqlarını davamlı artıran müəllimlər təhsilalanların nailiyyətlərinə əlavə töhfə verirlər. Peşəkarlığa əsaslanan stimullaşdırıcı əmək haqqı sisteminin olmaması, təhsil müəssisəsi səviyyəsində idarəetmənin qeyri-effektivliyi, müəllim hazırlığı üzrə infrastrukturun zəif olması müəllim amilinə təsir edən amillər sırasındadır. Bu baxımdan təhsil islahatı uğurla aparılan ölkələrdə müəllim peşəkarlığının inkişafı üçün stimulların yaradılmasına və müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir” [1].

Bəs, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində effektiv stimullaşdırmanın nə kimi əhəmiyyəti vardır? Qeyd edə bilərik ki, ümumtəhsil məktəblərində şagirdlər akademik uğurlarına görə, təhsildə, yaradıcılıq yarışlarında, idmanda iştirak və qələbələrinə görə, habelə, təhsil alanların ictimai faydalı fəaliyyətinə, əla təhsilə,

olimpiada, müsabiqə və yarışlardakı nailiyyətlərinə görə müxtəlif stimullaşdırıcı mükafatlar alabilirilər. Bu mükafatlar şagirdləri hədsiz sevindirir, təhsilə, elm, bilik qazanmağa müsbət motivasiya yaradır, effektiv stimullaşdırıcı təsir göstərir.

Məktəb mühiti təhsilənlər üçün davamlı olaraq həvəsləndirmə, stimullaşdırıcı tədbirlər həyata keçirir. Məktəbdə stimullaşdırıcı tədbirlər sistemi məktəblilər üçün əlverişli bir şəraiti təmin etmək, motivasiya səviyyəsini artırmaq və şagird vəzifələrinə məsuliyyətli münasibət göstərmək üçün lazımdır. Məktəbdə bilik və bacarıqlarına, əldə etdikləri nailiyyətlərinə görə seçilən təhsilənlərə müxtəlif mükafat növləri təqdim edilir. Bu mükafat növlərinə təşəkkür elan edilməsi, fəxri diplomla təltif edilməsi, təşəkkürnamə təqdim edilməsi, valideynlərin təşəkkür məktubu ilə təltif edilməsi, qızıl və ya gümüş medalın təqdim edilməsi, qiymətli hədiyyə ilə təltif edilməsi, təqaüd ödənişi, fərqlənmə attestatının təqdim edilməsi, internetdə təhsil təşkilatının rəsmi saytında məlumat yerləşdirilməsi, şagirdlərin qazandıqları uğurlar barədə məlumatların mediada yayılması və s. aiddir. Bundan başqa məktəblərdə, fənn olimpiadalarında və yarışlarında keçirilən müsabiqələr haqqında müddəalara uyğun olaraq, stimullaşdırıcı vasitələr tətbiq edilir və məktəbin pedaqoji və şagird həyatına elan edilir. Həvəsləndirmə geniş təbliğat şəraitində tətbiq olunur, şagirdlərin, valideynlərin, məktəb işçilərinin diqqətinə çatdırılır, məktəb mətbuatında, məktəbin veb saytında yayımlanır. Şagirdin ailəsinə təşəkkür məktubu, onun valideynlərinin iş yerinə təşəkkür məktubu, şagirdin müsbət bir nəticəyə nail olmasında əməyi keçən müəllimlərə də təşəkkür məktubu göndərilə bilər.

Stimullaşdırıcı amillər və rəğbətəndirmə üsulları məktəb direktoru tərəfindən pedaqoji şüaranın, sinif müəlliminin tövsiyəsi ilə tətbiq edilir.

Prof. Rüşət Hüseynzadənin qeyd etdiyi kimi, təhsil prosesinin səmərəliliyinə və təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə məktəbin maddi-texniki bazası, mükəmməl tədris plan, proqram və dərslilər, tədris prosesinin düzgün idarə edilməsi, tədris avadanlıqları, laboratoriya və fən kabinetləri yeni pedaqoji texnologiyalar və xüsusilə müəllimin ixtisas səviyyəsi, hərtərəfli hazırlığı, onun səriştəliliyi və peşəkarlığı, məktəbdə aparılan stimullaşdırıcı tədbirlər mühüm təsir göstərir [3, s.124].

Hal hazırda məktəblərin kompüterləşdirilməsi tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsində böyük rol oynayır. İnformasiya texnologiyaları intellektual ehtiyatların həyata keçirilməsinin həcmi və səmərəliliyini xeyli artırma bilər, məlumatın saxlanması və ötürülməsini təmin edə bilər, eyni zamanda məsafədən və zamandan asılı olmayaraq açıq olan nəhəng məlumat mənbələrinə daxil olmağı təmin edə bilər. Kompüter proqramları distant təhsil, aktiv öyrənmə və müstəqil axtarış və tədqiqat iş bacarıqlarının formalaşması imkanlarını təmin edir.

Pandemiya şəraitində təhsilin davamlılığını təmin etmək təhsil verənlərin əsas əməliyyatına çevrilmişdir. Dünyanı bürüyən koronavirus pandemiyası ümumtəhsil sisteminin qarşısında bir sıra tənqirə salınmaz vəzifələr qoydu. Müstəqil təhsiləlmə bacarığı, İKT bacarıqlarından istifadə, "Virtual məktəb" layihəsinin tətbiqi təhsilin təmin olunmasında praktik məsələlərə çevrildi. Tədris prosesinin davamlılığının təmin olunması üçün pedaqoji kadrların hazırlığı, onlayn dərslərin keçirilməsi

üçün müxtəlif internet resurs və vasitələrin (ZOOM, Microsoft Teams, Youtube, Skipe və s.) istifadəyə geniş yer verdi.

Burada da şagirdlərin fəallığını təmin etmək məqsədilə, onların fəaliyyətlərinin effektivliyini artırmaq məqsədilə müxtəlif onlayn müsabiqələr keçirilmişdir. "Virtual əlaçı" "Qabaqcıl məktəbli" yarışması bu tip onlayn yarışmalarda aktualı idi. Məktəbimizin 6-cı sinif şagirdi Mütəllibova Pəri də bu onlayn müsabiqəsində qaliblər sırasında oldu.

Tədris mühitində müəllim şəxsiyyəti əsas simadır. A.S.Makarenko deyirdi: "Müəllim özünü elə aparmalıdır ki, onun hər hərəkəti tərbiyə etməyə xidmət etsin, və hər zaman mövcud anda nə istədiyini və ya nə istəmədiyini bilməlidir. Bunu bilməyən müəllim necə tərbiyə işi ilə məşğul ola bilər?" [2, s.13].

Müəllim şəxsiyyətinin, səriştə və peşəkarlığının tədris prosesinin səmərəliliyinə, təhsilin keyfiyyətinə həlledici təsir göstərir. Hal-hazırda ümumtəhsil məktəblərində biliyin, sosial və mədəni təcrübənin ötürülməsində əsas rol bilavasitə müəllimə məxsusdur. Həqiqətən, müəllimin ixtisas səviyyəsi, onun əməksevərliyi və çalışqanlığı, səriştəliliyi və peşəkarlığı məktəbin maddi texniki bazasının zəif və ya qüvvətli olmasından asılı olmayaraq təhsil prosesinin səmərəliliyinə müsbət təsir göstərəcəkdir. Bundan əlavə, müəllimin işinə yaradıcı münasibəti təhsil prosesinin mövcud həqiqi şərtlərindən optimal istifadə etməyə kömək edə bilər. Ötən il keçirilən III Qrant Layihə Müsabiqəsinin qaliblərindən olan, Bakıdakı 8 nömrəli məktəbin coğrafiya müəllimi Yaşar Səfərəliyev, bu il Avropa Coğrafiya Olimpiadasında şagirdlərinə verdiyi bilik və bacarıqlar sayəsində Vətənə iki bürünc medal qazandı. Beləliklə, müəllim əməyinə göstərilən dövlət qayğısı, nəticədə şagird fəaliyyətinin effektivliyini artırmaq üçün əsaslı stimül rolunu oynadı.

Pedaqogikada müəllimin çoxşaxəli işinin keyfiyyətini üç amil - pedaqoji fəaliyyət, pedaqoji ünsiyyət və müəllim şəxsiyyəti müəyyənləşdirilir. Şəxsiyyətin formalaşmasına müəllimin çoxşaxəli təsiri müəllim-şagird münasibətlərinin qarşılıqlı təsirini unikal edir. Buna görə bir məktəb şəraitində yuxarıda açıqlanan bütün amillərin uğuru və onların praktiki səmərəliliyi əsasən müəllimin peşəkarlığından və pedaqoji səriştəliliyi və qabiliyyətlərindən asılıdır.

### **Ədəbiyyat**

1. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli Sərəncamı/Xalq qəz. 25 oktyabr, 2013-cü il.
2. Makarenko A.S. Seçilmiş pedaqoji əsərləri. I cild. Bakı: Maarif, 1983, 384 s.
3. Hüseynzadə R.L. Məktəbdə pedaqoji prosesin təşkili. Bakı: Aktiv, 2013, 241 s.

### **Summary**

#### **Stimulating Student Activity as an Important Factor in Improving the Quality of Education**

The article examines the role of incentives in improving the quality of education. The types, forms and methods of stimulation are classified. As you know, the quality of

education depends on the rational, purposeful and planning of management activities and on the competence and skillful use of new management mechanisms.

The article also describes the role of the class teacher and teacher in the educational process and out-of-class work of the student. The author gives facts and examples of the activities of students in school and indicates that, in a secondary school, the teacher directly affects the transfer of knowledge, social and cultural practice. The level of qualification, competence, professionalism and efforts of the teacher will undoubtedly affect the effectiveness of the quality of education.

### **Резюме**

#### **Стимулирование активности учеников как важный фактор повышения качества обучения**

В статье рассматривается роль стимулирования в повышении качества образования. Классифицируются виды, формы и методы стимулирования. Как известно, качество образования зависит от рационального, целеустремленного и планирования деятельности руководства и от компетентности и умелого применения новых механизмов управления.

В статье также описывается роль деятельности классного руководителя и учителя в учебном процессе и внеклассной работе ученика. Автор приводит факты и примеры деятельности учеников в школе и указывает что, в среднеобразовательной школе учитель непосредственно влияет на передачу знаний, социальной и культурной практики. Уровень степени квалификации, компетентность, профессионализм и старания педагога несомненно будет влиять на эффективность качества образования.

*Rəyçi: prof. R.Hüseynzadə*